

Ehdotus kansalliseksi aineettomien oikeuksien strategiaksi

1 Johdanto

Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla (”TKI”) on keskeinen merkitys Suomen kilpailukyvyllä ja hyvinvoinnille. Pääministeri Marinin hallituksen ohjelman tavoitteeksi on asetettu, että Suomi kehittyy merkittävästi tutkimus- ja innovaatiotoimintaympäristönä ja että aineettomat ja aineelliset investoinnit lähtevät kasvuun. Yhtenä keinona tähän tavoitteeseen pääsemiseksi hallitusohjelmassa on päätetty laatia kansallinen aineettomien oikeuksien strategia (IPR-strategia), jonka avulla aineetonta omaisuutta koskevaa osaamista sekä hallintoa kehitetään ja tehdään nykytilannetta kehittäviä toimenpiteitä.¹

Hallituksen tavoitteena on nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenojen osuus nykyisestä 2,7 prosentista 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Aineettomien oikeuksien järjestelmän kehittäminen on tärkeä toimenpide myös tämän tavoitteen kannalta, sillä tavoite ei voi toteutua ilman yksityisten investointien merkittävää kasvua. Hallitus on puoliväli- ja kehysriihessä 29.4.2021 linjannut, että yhtenä toimenpiteenä kyseisen tavoitteen toteuttamiseksi luodaan edellytyksiä ja vahvistetaan aineettomien oikeuksien arvon rakentamista yhteistyössä yritysten ja korkeakoulujen teollisten innovaatioiden kaupallistamiseksi ja monistamiseksi teollisessa mittakaavassa kansainvälisille markkinoille.²

Aineettomien oikeuksien strategian valmistelun tueksi asetettiin keväällä 2020 ohjausryhmä ja projektiryhmä.³ Ohjausryhmä on strategian valmistelun aikana kuullut laajasti alan toimijoita sekä elinkeinoelämän järjestöjä ja muita sidosryhmiä. Työ- ja elinkeinoministeriö järjesti syksyllä 2020 IPR-webinaarin, jossa keskusteltiin yritysten IPR-toimintaympäristöstä eri näkökulmista strategian valmistelun evästykseksi. Toinen IPR-strategian valmistelua tukeva webinaari järjestettiin keväällä 2021. Molemmista tilaisuuksista tiedotettiin laajasti sidosryhmille. Ohjausryhmän ehdotuksen valmistelussa on hyödynnetty vuoden 2009 IPR-strategiaa⁴, siitä laadittua arviointia⁵ sekä uuden IPR-strategian valmistelun tueksi laadittua taustaselvitystä⁶ aineettomien oikeuksien ja niiden käytön nykytilanteesta sekä tulevaisuuden haasteista ja keskeisistä muutostarpeista (”taustaselvitys”) sekä taustaselvityksen osana toteutettua julkaisua teollisoikeuksien arvon määrittelystä ja kansantaloudellisesta merkityksestä⁷.

Aineettomat oikeudet on perinteisesti jaettu teollis- ja tekijänoikeuksiin. Tässä strategiassa käytetään kuitenkin yhdenmukaisempia ja täsmällisempiä termejä ”aineettomat oikeudet” ja ”aineeton omaisuus”, jotka kattavat sekä tekijänoikeuden ja sen lähioikeudet että teollisoikeudet. Aineeton omaisuus (englanniksi ”intellectual property”, IP) kattaa lisäksi myös osaamisesta, tietotaidosta tai muusta innovaatiotoiminnasta sekä datasta syntyvän lisäarvon, johon ei suoraan kohdistu aineettomia oikeuksia. Aineetonta omaisuutta koskevista yksinoikeuksista käytetään puolestaan termiä aineettomat oikeudet (IP-oikeudet tai IPR, englanniksi ”intellectual property rights”). Yhdenmukaisella termistöllä pyritään helpottamaan monimutkaisena pidetyn aineettomien oikeuksien järjestelmän hahmottamista.

¹ Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta, s. 99.

² Hallituksen linjaukset puoliväli- ja kehysriihessä, 29.4.2021, s. 45.

³ Työ- ja elinkeinoministeriön päätös aineettomien oikeuksien (IPR) strategian ohjausryhmän ja projektiryhmän asettamisesta, VN/6935/2020.

⁴ Valtioneuvoston periaatepäätös aineettomien oikeuksien strategiasta (IPR-strategia).

⁵ TEM raportteja 1/2012.

⁶ Aineettomien oikeuksien tilanne Suomessa 2020 - IPR-strategian taustoitus, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:13. Julkaisun pysyvä osoite on <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-089-9>.

⁷ Teollisoikeuksien kansantaloudellinen merkitys ja arvon määrittely, Takalo, Hyytinen, Stevenson (2021). Julkaisun pysyvä osoite on <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-089-9>.

2 Tausta

2.1 Nykytila

Aineettomat oikeudet kannustavat innovaatiotoimintaan ja luovaan työhön sekä edistävät innovaatioiden hyödyntämistä yhteiskunnassa. Ne ovat näin ollen merkittävä osa innovaatiopolitiikkaa, jonka tavoitteena on rakentaa Suomeen olosuhteet, jotka kannustavat yrityksiä rohkeaan innovaatiotoimintaan, uudistumiseen ja kansainväliseen kasvuun. Aineettomat oikeudet ovat myös luovien alojen toiminnan selkäranka ja vaikuttavat keskeisesti kulttuuri- ja taidepolitiikan tavoitteiden toteutumiseen, kuten tekijöiden toimeentulon ja luovien sisältöjen monipuolisen saatavuuden edistämiseen yhteiskunnassa.

Aineettomien oikeuksien järjestelmä vaikuttaa monella tavalla yhteiskuntaan ja edellyttää eri tavoin yksinoikeuksien ja julkisten intressien tasapainottamista keskenään. Suomen nousu Covid-19-pandemian aiheuttamasta poikkeustilanteesta ja menestyminen globaalissa kilpailussa edellyttää uuden tiedon tuottamista, yhteiskunnallista hyötyä ja arvonlisää tuovia innovaatioita sekä uudenlaista korkeaa osaamisen tasoa. Covid-19-kriisi on samalla korostanut sellaisen toimivan IPR-järjestelmän merkitystä, joka luo vahvoja kannustimia innovaatiotoimintaan ja mahdollistaa IP-oikeuksilla suojattujen innovaatioiden ja luovan työn tulosten sujuvan hyödyntämisen yhteiskunnassa.

Innovaatio on käsitteenä laaja ja sille on olemassa monta määritelmää. Innovaatio ei ole pelkkä idea tai keksintö, vaan kyse on hyödyllisistä uudennlaisista tuotteista, palveluista, prosesseista tai menetelmistä. Innovaatiot voivat olla esimerkiksi keksintöihin perustuvia kaupallisia sovelluksia tai onnistuneita, toimialaa ja yritystoimintaa uudistavia toimintamalleja. Innovaation erottaa pelkästä hyvästä ideasta juuri onnistunut kaupallinen toteutus. Yritysten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyö jalostaa tiedettä, tietoa ja luovaa osaamista innovaatioiksi ja hyvinvoinniksi. Myös julkisen sektorin palvelut uudistuvat innovaatioilla.

Aineettomien oikeuksien järjestelmään kuuluvat muun muassa patenti, tavaramerkki, tekijänoikeus ja sen lähioikeudet, mallioikeudet, maantieteelliset alkuperämerkinnät ja kasvinjalostajan oikeudet sekä liikesalaisuuksien suojaa koskevat säännökset. Aineettomat oikeudet auttavat yrityksiä ja muita toimijoita, kuten korkeakouluja ja tutkimuslaitoksia, hallinnoimaan⁸ ja hyödyntämään kaupallisesti aineetonta omaisuuttaan. Patentit suojaavat teollisia keksintöjä, tavaramerkit tuotteiden ja palveluiden erottumista muista vastaavista tuotteista ja palveluista, mallisuoja muotoilua ja tekijänoikeus kirjallisia ja taiteellisia teoksia.

Suomen aineettomien oikeuksien järjestelmä on toistaiseksi sijoittunut hyvin erilaisissa kansainvälisissä vertailuissa⁹, mikä edesauttaa Suomeen kohdistuvien TKI-investointien houkuttelemisessa. Sijoitus saattaa kuitenkin tulevaisuudessa laskea, jos järjestelmän kehittämiseen ei panosteta. Suomen IPR-järjestelmän katsotaan olevan lähtökohdiltaan varsin toimiva ja kilpailukykyinen myös taustaselvityksen mukaan. Erityisesti ministeriöiden resursointiin ja työnjakoon sekä IPR-lainsäädännön puutteisiin kohdistuu kuitenkin runsaasti kritiikkiä. Myös koulutusjärjestelmän tilaan ja yleiseen tie-

---

⁸ Hallinnoimisella tarkoitetaan yksinoikeuksien käyttöönottamiseksi tarvittavia toimenpiteitä, kuten rekisteröintiä tai muuta hallinnointia.

⁹ Esimerkiksi WEF:n vuoden 2019 kilpailukykyvertailussa Suomi sijoittuu parhaimmaksi Aineettoman omaisuuden suojaaminen -mittarilla, joka kuvastaa asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, miten hyvin ko. maassa aineeton omaisuus on suojattu.

toisuuteen sekä pienten ja keskisuurten yritysten (”pk-yritykset”) osaamisen tilaan suhtaudutaan taustaselvityksen mukaan enemmän kriittisesti kuin myönteisesti. Vuoden 2009 IPR-strategian tavoitteita ja toimenpiteitä pidetään monelta osin edelleen relevantteina. Positiivista kehitystä on viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtunut esimerkiksi yritysten IPR-osaamisen tasossa. Aineettomien oikeuksien huomioimisessa ja IPR-osaamisessa on kuitenkin vielä paljon kehitettävää erityisesti pk-yrityskentässä sekä tutkimusorganisaatioissa. Taustaselvityksen mukaan tärkeimmät tekijät, jotka ovat heikentäneet yritysten mahdollisuuksia tai halukkuutta hallinnoida ja hyödyntää aineetonta omaisuuttaan, ovat oikeuksien valvomisen tai puolustamisen edellyttämät kustannukset sekä puutteellinen IPR-osaaminen.

Datan uudelleenkäyttöön ja tekoälyyn pohjautuvien uusien teknologioiden kehittäminen on Suomen kilpailukyvyn kannalta keskeistä. Vaikka Suomi on edelläkävijä korkea data- ja digiosaamista vaativilla aloilla, kuten pelialalla, jopa 72 prosenttia pk-yrityksistä kokee, että henkilöstön digiosaamisessa on liiketoimintaa vaikeuttavia puutteita¹⁰. Digitaalista uudistumista koskevassa vertailussa Suomi ei myöskään sijoitu aivan kärkeen, vaan sijoitus on jopa laskenut viime vuosina, vaikka digitaalisen siirtymän kehitysvaiheessa onkin merkittäviä toimialakohtaisia ja alueellisia eroja. Julkisella sektorilla onkin tärkeä rooli mahdollistaa ja vauhdittaa digi-investointeja ja liiketoimintaekosysteemien monipuolistumista sekä kasvun skaalautumista. Uusien liiketoimintamallien, kuten alusta-, data- ja kiertotalouden yleistymisen tarjoaa ainutlaatuisen tilaisuuden nykyaikaistaa strategiasta lähestymistapaa aineettoman omaisuuden järjestelmän kehittämiseksi.

2.2 EU-yhteistyö (ml. komission IP-toimintasuunnitelma)

Euroopan komissio julkaisi 25.11.2020 uuden IP-toimintasuunnitelmansa¹¹, jonka tavoitteena on maksimoida kannustimet EU:n innovointipotentiaalini hyödyntämiseksi, jotta EU:n yritykset saadaan polulle kohti taloudellista elpymistä ja Euroopan globaalia ympäristö- ja digijohtajuutta. Aineettoman omaisuuden eri ilmenemismuodot ovat komission mukaan nykypäivän talouden kulmakiviä. Kahden viime vuosikymmenen aikana aineettomaan omaisuuteen vuosittain tehtyjen investointien määrä EU:ssa on kasvanut 87 prosenttia, kun taas yritysten ”aineelliset” investoinnit ovat kasvaneet vain 30 prosenttia.

Vaikka aineettoman omaisuuden sisämarkkinoiden luomisessa on viime vuosina edistytty merkittävästi, on olemassa vielä monia puutteita ja heikkouksia liittyen siihen, miten EU:n yritykset suojaavat ja hyödyntävät aineetonta omaisuuttaan. EU:n IP-järjestelmän haasteina toimintasuunnitelmassa nostetaan esiin järjestelmän hajanaisuus ja siinä käytettävien menettelyjen monimutkaisuus ja kalleus sekä se, että erityisesti pk-yritykset ja tutkijat eivät hyödynnä täysmääräisesti IPR-suojan tarjoamia mahdollisuuksia. Haasteina nähdään myös IPR-loukkausten määrä ja epäreilu peli globaalilla tasolla, kuten alustatalouden isojen toimijoiden toimintamallit. Covid-19-kriisi on lisäksi nostanut esiin terveydenhuollon kannalta kriittisten innovaatioiden ja teknologioiden merkityksen erityisesti terveydenhuollossa ja EU:n olisi edelleen kehitettävä keinoja, joilla se voi tuoda tällaisia innovaatioita ja teknologioita saataville silloin kun niitä tarvitaan ja niin, että aineettomien oikeuksien haltijat saavat oikeudenmukaisen tuoton investoinneilleen.

¹⁰ Pk-yritysbarometri, kevät 2021. Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö tekevät kaksi kertaa vuodessa Pk-yritysbarometrin, joka kuvaa pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä.

¹¹ Komission tiedonanto (COM(2020) 760 final) ”Kaikki irti EU:n innovointipotentiaalista Teollis- ja tekijänoikeuksia koskeva toimintasuunnitelma EU:n elpymisen ja palautumiskyvyn tueksi”.

Toimintasuunnitelmassa yksilöidään viisi keskeistä aluetta, joilla komissio aikoo ryhtyä toimenpiteisiin EU:n IP-järjestelmän parantamiseksi. Näitä ovat aineettoman omaisuuden parempi suoja, aineettoman omaisuuden tehokkaan hyödyntämisen ja käyttöönnoton edistäminen (etenkin pk-yrityksissä), IPR-suojan alaisen omaisuuden helpompi käyttö ja jakaminen, IPR-loukkausten torjunta sekä reilun pelin periaatteet globaalilla tasolla. Komissio kehottaa jäsenvaltioita kehittämään omia aineettomien oikeuksien strategioitaan toimintasuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden suuntaisesti sekä suojaamaan ja valvomaan aineettomia oikeuksia entistä paremmin jäsenvaltioiden omissa talouden elpymiseen tähtäävissä pyrkimyksissä.

Komission IP-toimintasuunnitelma on osa EU:n digitaalistrategiaa¹², jolla pyritään kohti kaikkia kansalaisia hyödyttävää digitalisaatiota. Sen kunnianhimoinen tavoite on muodostaa EU:sta kannustava toimintaympäristö uusien teknologioiden ja tekoälyn kehittämiselle. Euroopan datastrategiassa todetaan, että EU tarvitsee vakaat puitteet, joissa yritykset voivat luoda, käyttää, jakaa ja hyödyntää dataa. EU:n sisämarkkinoilla toimivien yritysten olisi myös hyödynnettävä paremmin tekoälyn ja lohkoketjuratkaisujen kaltaisten uusien teknologioiden potentiaalia IP-järjestelmien toimivuuden parantamiseksi. Uudet teknologiat voivat auttaa suojaamaan aineetonta omaisuutta, parantamaan transaktioiden läpinäkyvyyttä, kuten korvausten oikeaa kohdentumista, kun tekijänoikeudella suojattu sisältö ja sen oikeudenhaltijat voidaan luotettavasti tunnistaa. Toimiva tekijänoikeusinfrastruktuuri voisi tehostaa myös väärennösten ja piratismien torjuntaa.¹³

Erilaisen datan jakaminen käy monilla toimialoilla entistä tärkeämmäksi, mutta IPR-järjestelmän vaikutukset datan jakamiseen edellyttävät vielä selvennystä. Erityisesti tämä koskee tietokantadirektiivin ja liikesalaisuusdirektiivin mukaisen suojan vaikutuksia koneellisesti tuotetun datan ja esineiden internetin (Internet of Things, ”IoT”) myötä syntyvän datan jakamisen ja kaupan helpottamiseksi. IP-toimintasuunnitelmassa todetaan, että datan innovatiivinen uudelleenkäyttö varsinkin tekoälyn kehittämisessä on keskeinen kilpailutekijä EU:lle suhteessa Yhdysvaltoihin ja Kiinaan.¹⁴

2.3 Kansainvälinen yhteistyö

Kansainvälisesti aineettomien oikeuksien toimintakenttää määrittävät Maailman kauppajärjestö WTO:n TRIPS-sopimus, Maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPO:n sopimukset sekä EU:n kauppakumppaniensa kanssa tekemät sopimukset, jotka sisältävät määräyksiä aineettomista oikeuksista. Viime mainittuja EU:lla on lähes kahdeksankymmenen kauppakumppanin kanssa. Monenvälisten sääntöjen kehittämisessä WTO:ssa ei ole viime vuosina tapahtunut merkittävää edistystä, eikä sitä ole todennäköisesti odotettavissa lähivuosinakaan kuin korkeintaan teemakohtaisesti (vrt. keskustelu TRIPS-erivapaudesta koronarokotteisiin liittyen). Komission IP-toimintasuunnitelmassa ei ole yksilöity mitään varsinaista WTO:hon liittyvää tavoitetta.

WIPO:n rooli kansainvälisen IPR-järjestelmän dynaamisena kehittäjäorganisaationa on kuluneen vuosikymmenen aikana pienentynyt. Kuten kauppapolitiikassa laajemminkin, poliittiset jännitteet vaikuttavat nykyisin merkittävästi myös WIPO:ssa käytäviin monenvälisiin sopimusneuvotteluihin. Tästä huolimatta WIPO:ssa on mahdollista saavuttaa edistystä joidenkin sopimusten osalta. Suomen yleisenä tavoitteena WIPO:ssa on IPR-sääntelyn harmonisointi monenvälisillä sopimuksilla.

¹² Komission tiedonanto ”Euroopan datastrategia”, COM(2020) 66 final, 19.2.2020.

¹³ IP-toimintasuunnitelmassa viitataan Suomen EU-puheenjohtajuuskauden tulokset kokoavaan Neuvoston asiakirjaan 15016/19 ”Developing the Copyright Infrastructure - Stocktaking of work and progress under the Finnish Presidency”.

¹⁴ Vaikka 26 prosenttia tekoälyä käsittelevistä korkean lisäarvon tutkimusjulkaisuista tulee Euroopasta, vain neljä kolmestakymmenestä (13 %) eniten tekoälypatenteja hakeneesta henkilöstä ja 7 prosenttia maailmanlaajuisesti tekoälypatentointiin liittyvistä yrityksistä on eurooppalaisia.

EU on pyrkinyt sisällyttämään aineettomia oikeuksia koskevan luvun kaikkiin kolmansien maiden kanssa tekemiinsä kauppasopimuksiin. EU tavoittelee kauppasopimuksissaan TRIPS-sopimusta pidemmälle meneviä sitoumuksia, jotka pohjautuvat EU-lainsäädäntöön (esim. maantieteellisten merkintöjen lisäsuoja). Nämä sitoumukset koskevat laaja-alaisesti eri aineettomia oikeuksia ja niiden täytäntöönpanoa. Velvoitteita muokataan tarvittaessa sopimuskumppanin kehitysasteen mukaan. Kahdenvälisten sitoumusten kehittäminen edellyttää myös, että EU-tason lainsäädäntö on ajanmukaista.

Kolmansissa maissa tapahtuvia aineettomien oikeuksien loukkauksia vastaan, kuten tuoteväärennökset ja tekijänoikeuksia loukkaavat tuotteet, toimitaan ensi sijassa EU-tason yhteistyössä lainvalvontaviranomaisten toimesta ja näiden resurssien puitteissa. EU julkaisee vuosittain raportteja kolmansien maiden aineettomien oikeuksien suojasta ja suojan täytäntöönpanosta. Komissio myös monitoroi aineettomien oikeuksien suojan tilannetta maissa, joiden kanssa EU:lla on voimassa oleva kauppasopimus. Aineettomien oikeuksien suojaan ja täytäntöönpanoon liittyviä haasteita on ollut laajasti useissa maissa jo vuosia ja jopa vuosikymmeniä, mikä osoittaa, että varsinkin osaan niistä on vaikea löytää toimivia ratkaisuja. Uusi EU:n Afrikka-strategia¹⁵ pyrkii vuoropuhelua käyttämällä saavuttamaan edistystä länsimaisista lähtökohdista luodun IP-järjestelmän täytäntöönpanoon.

Aineettomien oikeuksien suojasta ja sen tasosta sekä yksinoikeuden ja julkisen hyödyn oikeasta suhteesta käydään keskustelua globaalisti. Taustalla vaikuttavat esimerkiksi aineettomien oikeuksien sääntelyä kohtaan esitetty yhteiskunnallinen kritiikki, joka on Covid-19-pandemian seurauksena voimistunut, sekä alustatalouden isojen toimijoiden erityisesti liiketaloudelliset tavoitteet. Essentiaalipatenttien¹⁶ lisensointiehtoihin kohdistuu niin ikään painetta niin EU:ssa kuin kansainvälisesti.

2.3 Suhde muihin kansallisiin politiikkatoimiin

Hallitusohjelman mukaisesti on valmisteltu useita TKI-toimintaan liittyviä ja siihen vaikuttavia politiikkatoimia.

Hallituksen tavoitteena nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenojen osuus nykyisestä 2,7 prosentin bruttokansantuoteosuudesta 4 prosenttiin 2030 mennessä. Huhtikuussa 2020 julkaistu kansallisen tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatioiden tiekartta (”TKI-tiekartta”) on laadittu edistämään tämän tavoitteen saavuttamista ja sen myötä syntyvää kestävästä kasvusta sekä luomaan toimintaympäristö, joka kannustaa sekä suomalaisia että ulkomaisia yrityksiä investoimaan TKI-toimintaan Suomessa. Tavoitteena on, että Suomi pysyy uuden tiedon tuottamisen sekä teknologian kehittämisen ja soveltamisen eturintamassa. Tiekartassa on tunnistettu kolme toisiinsa liittyvää strategista kehittämiskohdetta: osaaminen, uusi kumppanuusmalli ja innovatiivinen julkinen sektori. Uusi IPR-strategia tukee osaltaan TKI-tiekartan tavoitteiden saavuttamista. Tiekartassa kiinnitetään huomiota erityisesti aineettomien oikeuksien hallintaan ja käyttöön liittyvän osaamisen vahvistamiseen, mukaan lukien sopimus- ja lisensointiosaamisen vahvistaminen erityisesti pk-yrityksissä.

Luovan talouden tiekartta¹⁷ julkaistiin lokakuussa 2020. Tiekartan avulla on nostettu esiin ne keskeiset kysymykset, joiden suhteen on jatkossa löydettävä verkostoja ja toimintatapoja sekä mahdollisesti uusia politiikkatyövälineitä toimintaympäristön rakentamiseksi sellaiseksi, että luovat alat ja luovan talouden toiminta kasvavat ja kehittyvät osana Suomen taloutta. Aineettomien oikeuksien osalta luovan

¹⁵ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690516/EPRS_ATAG\(2021\)690516_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690516/EPRS_ATAG(2021)690516_EN.pdf)

¹⁶ Essentiaalipatentilla tarkoitetaan patenttia, joka suojaa jonkin teknisen standardin kannalta olennaista teknologiaa.

¹⁷ Luovan talouden tiekartta, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:48.

van talouden tiekartassa todetaan, että IPR-osaaminen on luovilla aloilla kirjavaa ja pääosin riittämätöntä. IP-oikeuksia ei nähdä ylimmilläkään päättäjätasolla Suomea hyödyttävänä ja luovien alojen kasvun mahdollistajina. Myös julkisessa yritysneuvonnassa tarvitaan IPR-osaamista. IPR-strategian laatimisen yhteydessä tulisikin tarkastella mahdollisuutta luoda porrasmainen malli IPR-osaamisen kasvattamiseksi, jolloin siitä tulee helposti saavutettava ja omaksuttava¹⁸. Datan uudelleenkäyttö on keskeinen arvonluonnin keino kasvuyrityksissä. Luovan talouden tiekartassa tunnistetaankin tarve asiantuntijatuon tehokkaalle tuottamiselle sekä palveluiden (alustat, data, oikeudet, oikeat kontaktit, verkostot, kumppanit) kokoamiselle helposti lähestyttäväksi kokonaisuudeksi. On myös varmistettava yritysten halukkuus, kyvykkyys ja mahdollisuudet kansainväliseen kasvuun. Tämä voisi pitää sisällään esimerkiksi EU:n ja eri kansainvälisten järjestöjen tarjoamien tukipalveluiden hyödyntämistä.

Kulttuurin tutkimuskeskus Cupore julkaisi kesäkuussa 2020 tutkimuksen ”Suomalaisten näkemykset tekijänoikeusjärjestelmästä¹⁹”. Tutkimus on osa opetus- ja kulttuuriministeriön ja Cuporen yhteistyöllä kehitettyä metodologiaa, jolla tutkitaan tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta. Sen keskeisenä havaintona on, että kuluttajien tietoa tekijänoikeudesta ja käyttöehdoista olisi lisättävä, jotta kuluttajat tietäisivät, milloin sisällön jakaminen on sallittua. Tämä vähentäisi omalta osaltaan myös sisältöjen ei-kaupalliseen jatkokäyttöön liittyvää oikeudellista epävarmuutta.

Yrittäjäyysstrategian valmistelussa on niin ikään huomioitu yrittäjien tarpeet IP-oikeuksia koskevan osaamisen kasvattamiseen.

3 Kehityssuunnat (trendit)

Tulevaisuudessa aineettomien oikeuksien merkitykseen vaikuttaa ainakin neljä keskeistä kehityssuuntaa: *digitalisaation seuraava evoluutio, oikeuksien politisoituminen ja kollisioiden lisääntyminen, muutoksen nopeus ja oikeudenalojen lähentyminen sekä aineettomien oikeuksien rooli globaalien kilpailukyyn rakentajana ja ylläpitäjänä*. Myös *vastuullisuus*²⁰ on trendi, jota yhä useampi luovilla ja innovatiivisilla aloilla toimiva yritys pitää tärkeänä.

Digitalisaatio etenee kiihtyvällä vauhdilla ja sen keskiössä ovat **datatalous, alustatalous ja tekoöly**. Myös Covid-19-pandemiolla on vaikutuksia tähän kehityssuuntaan. Datan ja dataa hyödyntävien ekosysteemien sekä tekoölyn ja alustatalouden rooli ja merkitys kasvavat nopeasti kaikessa liiketoiminnassa. Dataa hyödynnetään erityisesti yhdistelemällä dataa eri lähteistä ja datan jakamisen rooli kasvaa nopeasti. Datan merkitys tuotannon tekijänä ja siten sen rooli liiketoiminnan arvonluonnissa tulee olemaan erittäin merkittävää. Avoimen datan hyödyntäminen ja sen yhdistely muihin tietovarantoihin tulee kasvamaan.

Sisällön luomisessa otetaan käyttöön uusia toimintatapoja, kuten tekoölyteknologiaa. Uusia teoksia ja keksintöjä luodaan tekoölyn avulla, mutta tekoölyn itsenäisesti luomat keksinnöt ovat toistaiseksi

¹⁸ Myös vuonna 2018 julkaistut Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat sisälsivät saman havainnon ja esitti tekijänoikeutta ja teos- ja tekijätietoja koskevan koulutuksen lisäämistä. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161125>

¹⁹ Suomalaisten näkemykset tekijänoikeusjärjestelmästä, Tiina Kautio Katja Oksanen-Särelä Ari Kurlin Niiniaho, Cuporen verkkojulkaisuja 61: https://www.cupore.fi/images/suomalaisten_nakemykset_tekijanoikeusjarjestelmasta_2020.pdf

²⁰ Organisaatioiden vastuullisuus on laaja käsite lähtien hyvästä hallinnosta henkilöstön hyvinvointiin ja kyberturvallisuuteen. IP-toimialoilla se käsittää mm. oikeuksien hallinnan avoimuuden ja luotettavuuden lisäämistä suhteessa asiakaisiin ja yhteiskuntaan. Yritysten vastuullisuutta pyritään edistämään myös EU-komission tiedonannossa: <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12548-Sustainable-corporate-governance>

kaukaista tulevaisuutta. IPR-järjestelmässä on kuitenkin varauduttava tekoälyn mukanaan tuomaan muutokseen. Tekoälyn vaikutuksista aineettomiin oikeuksiin käydään jo nyt keskustelua kansainvälisellä ja EU-tasolla.

Toimijoiden verkostoitunut toiminta on keskeistä ja tuotanto- ja hyödyntämisprosessien hajautuminen lisääntyy, kun tuotteita ja palveluita tuotetaan yhä enemmän erilaisten osapuolten yhteistoiminnan tuloksena. Aineetonta omaisuutta sisältäviä tuotteita luodaan yhä enemmän yhdessä, mistä hyvänä esimerkkinä ovat musiikkiteokset, joilla on nykyisin usein lähemmäs kymmenen tekijää, joilla vastaavasti voi olla kaikilla omat kustantajat. Kulutuskäyttäytyminen muuttuu nopeasti kohti verkkopohjaista kulutusta ja kasvava kilpailu näkyy tuote- ja palvelumarkkinoilla kuluttajien vaatimustason kohotessa ja erilaisten tuote- ja palveluvalikoimien vertailtavuuden lisääntyessä. Tämä johtaa kuluttaja- ja käyttäjäanalytiikan ja siihen liittyvän datan merkityksen nopeaan kasvuun sekä asiakaslähtöisyyden merkityksen korostumiseen liiketoimintamalleissa. Liiketoimintamallit ja tuotetarjonta monimuotoistuvat, joista jälkimmäisestä on esimerkkinä media-alan murros.

Datatalous mahdollistaa muun muassa materiaalivirtojen optimoinnin ja muita uusia tapoja hallita tuotannon sivuvaikutuksia. Tämä tuo uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja lisää ekologista kestävyttä. Data- ja alustatalous avaavat mahdollisuuksia osallisuuteen ja avoimuuteen, tasa-arvoon sekä tiedonsaantiin. Toisaalta on myös huomioitava datan käsittelyn ja hyödyntämisen edellyttämä laskentateho ja energiankulutus. Tämä on merkittävä kannustin myös IP-intensiivisten alojen vihreän siirtymän varmistamisessa.

Oikeuksien politisoituminen ja kollisoiden lisääntyminen näkyvät siinä, että merkittävät globaalit kauppapolitiikan toimijat ottavat enenevässä määrin aineettomat oikeudet huomioon myös kauppoliittisissa linjanvedoissaan. Covid-19-pandemian aiheuttaman protektionismin lisääntyminen vaikuttaa myös kansallisiin aineettoman omaisuuden strategioihin jatkuvan kilpailukykytaistelun lisäksi. Aasialaisten tavaramerkki-, patenti- ja mallisuojarahakemusten määrä sekä Aasian markkinoilla että niiden ulkopuolella kasvaa, koska valtiot tukevat taloudellisesti erityisesti pk-yrityksiä aineettomien oikeuksien hankinnassa.

IPR-loukkaukset ovat digitaalisessa toimintaympäristössä edelleen kasvussa, mikä ilmenee lisääntyneinä oikeusriitoina. Digitalisaation myötä IPR-loukkauksilla on globaali luonne, mikä on haaste erityisesti paikallisille ja maakohtaisille IPR-järjestelmille.

Globaali alustatalous jatkaa voittokulkuaan ja levittäytyy uusille alueille. Teknologia-yhtiöiden yhdistyminen ja fuusioituminen isommiksi yrityksiksi johtaa aineettomien oikeuksien kasautumiseen harvoille isoille globaaleille toimijoille. Tämä aiheuttaa osaltaan myös aineettomien oikeuksien yksityistymistä eli oikeuksien valvonnan ja täytäntöönpanon toteuttamista globaalisti algoritmipohjaisesti isojen toimijoiden välisten vakiosopimusten perusteella. Tämä on puolestaan aiheuttanut vastareaktion muun muassa teknojättejä vastaan käytäviä oikeustoimia ja sääntelyä IP-oikeuksien alueella, kuten EU:n vuoden 2020 lopulla antamat digitaalisia palveluita, markkinoita ja hallintoa koskevat digialoitteet²¹ osoittavat.

---

²¹ EU:n komissio julkaisi syksyllä 2020 Digitaalisen palvelusäädöksen (Digital Services Act, DSA), Digitaalisen markkinasäädöksen (Digital Markets Act, DMA) sekä EU:n Datahallintosäädöksen (Data Governance Act, DGA). Nämä säädökset yhdessä vuonna 2019 hyväksytyyn digitaalisia sisämarkkinoita koskeva tekijänoikeusdirektiivin (Copyright in the Digital Single Market, CDSM) kanssa ohjaavat merkittäväällä tavalla aineettomien oikeuksien hallinnointia ja hyödyntämistä EU:n sisämarkkinoilla.

Erityisesti tietotekniikan toimialalla avoimella standardoinnilla on edelleen merkittävä rooli toimijoiden kilpailuaseman kannalta, mutta avoimella standardoinnilla on rooli myös valtioiden välisen kaupapolitiikan osana ja maiden kilpailukyvn luomisessa. Patenttiriidat lisääntyvät edelleen ja erityisesti 5G- ja muiden langattomien verkkoteknologioiden kehitys, lisääntyvä käyttö uusilla sektoreilla (mm. terveys, liikenne, maatalous) ja teollisuuden rajat ylittävät vaikutukset (”industry cross-over effect”) johtavat siihen, että patentit ovat keskeinen työväline teknologian arvosta ja sen käytöstä maksettavasta korvauksesta käytävästä kilpailusta.

Muutoksen nopeus ja oikeudenalojen lähentyminen aiheuttavat painetta lainsäädännön joustavuudelle. Maailma muuttuu kiihtyvällä tahdilla. Erityisesti teknologian kehitys on hyvin nopeaa ja uusia liiketoimintamalleja syntyy kiihtyvällä tahdilla. Myös eri oikeudenalojen lähentyminen (konvergenssi) lisääntyy. IPR-lainsäädäntö ja muut oikeudenalat, kuten kilpailuoikeus, valtiosääntöoikeus, perus- ja ihmisoikeudet sekä investointien suoja koskeva lainsäädäntö, kohtaavat yhä useammin. Datan roolin kasvamisen myötä uusimpana konvergenssin alueena voidaan pitää tietosuojalainsäädännön ja tekijänoikeuslainsäädännön lähentymistä.²² Nopean ja toimialarajat ylittävän yhteistyön mahdollistamiseksi lainsäädännön on oltava mahdollisimman yleistajuista, teknologianeutraalia ja joustavaa ja sen on pystyttävä vastaamaan jatkuvasti muuttuvan toimintaympäristön luomiin haasteisiin. Kansallisen lainsäädännön on myös luotava edellytykset yritysten menestymiselle ja arvonluonnille omassa kotimaassaan.

Aineettomilla oikeuksilla on rooli globaalien kilpailukyvn rakentajana ja ylläpitäjänä. Valtiot, jotka kykenevät määrittämään liiketoiminta-alueita, joilla niillä on vahvaa osaamista, pystyvät käyttämään kyseistä osaamista entistä vahvemman globaalien kilpailuaseman rakentamiseksi elinkeinoelämälle, ja sitä kautta talouskasvunsa tukemiseksi. Tällaisia alueita voivat olla esimerkiksi ympäristö, kiertotalous ja kvanttitekniologia. Suomi on myös edelläkävijä datatalouden ja erityisesti henkilötiedon hallintaan ja uudelleenkäyttöön perustuvien mydata-palveluiden luomisessa. Innovaatiot, jotka edistävät näitä liiketoiminta-alueita, luovat elinkeinoelämälle kestävästä kilpailukykyä globaalissa kilpailussa.

4 Tavoitetila 2030

Strategian visiona on, että Suomessa on vuonna 2030 tehokkaasti innovaatiotoimintaa ja luovaa työtä tukeva IPR-toimintaympäristö, joka kasvattaa taloudellista hyvinvointia ja kilpailukykyä siten, että perusoikeuksien toteutuminen ja eri yhteiskunnalliset intressit otetaan monipuolisesti huomioon.

4.1 Suomalaisilla toimijoilla on vahva IPR-osaaminen

IPR-osaaminen on vahvistunut Suomessa. IP-oikeuksia koskevaa koulutustarjontaa on lisätty nykyisestä ja IP-oikeudet ovat kiinteä osa suomalaista koulutuskokonaisuutta.

Merkittävällä osalla suomalaisista yrityksistä on IPR-strategia ja siihen sisältyvä aineettomia oikeuksia (ml. tekijänoikeuksia) koskevan datan hallintastrategia. Yrityksiä tuetaan IPR-strategioiden laati- misessa ja pk-yrityksille tarjotaan kunkin tarpeita vastaavaa IPR-neuvontaa.

Suomalaiset pk-yritykset hallinnoivat ja hyödyntävät aktiivisesti IP-oikeuksiaan. Suomalaiset yritykset käyttävät IP-oikeuksia hyödyntäen niiden koko potentiaalinen kilpailukykyä parantamiseksi EU:n

²² Perinteisesti nämä oikeudenalat on pidetty erillään eikä esimerkiksi valokuvassa esiintyvälle henkilölle yleensä synny tekijänoikeuksia. Kollisioita voi syntyä, kun esimerkiksi artistin ääntä tai eleitä käytetään digitaalisen avatarin esityksessä virtuaalimaailmassa ilman kyseisen henkilön lupaa. <https://happymag.tv/warner-music-group-invests-in-wave/>

sisämarkkinoilla ja kansainvälisesti. Suomessa on maailman parhaat IP-viranomaiset. IP-oikeudet valtion omistamissa yrityksissä ovat hallinnassa, ja julkisia hankintoja sekä yksityisen ja julkisen sektorin kumppanuuksia koskevissa sopimuksissa IP-oikeuksista sovitaan läpinäkyvästi ja yhdenmukaisesti julkisen ja yksityisen sektorin relevantit intressit, kuten avoimen tiedon ja tieteen periaatteet, huomioiden.

4.2 Suomessa luodaan ja kaupallistetaan maailmanluokan innovaatioita

Suomalaisissa tutkimuslaitoksissa ja korkeakouluissa on merkittävä määrä tutkimustoimintaa, jossa syntyy aineetonta omaisuutta ja jonka aktiiviseen kaupallistamiseen tarvittavien aineettomien oikeuksien hallinnoimisesta ja hyödyntämisestä²³ on osaamista ja hyviä toimintamalleja. Tällaista tutkimustoimintaa on monilla perinteisillä tieteen- ja tutkimuksen aloilla sekä kehittyvillä teknologia-alueilla, kuten esineiden internetiin (eng. ”Internet of Things” eli IoT), robotisaatioon ja tekoälyyn liittyvien teknologioiden alueilla.

Suomessa syntyy luovilla aloilla merkittävää lisäarvoa aineettoman omaisuuden hallinnoimisesta ja hyödyntämisestä kotimaassa ja kansainvälisillä markkinoilla. Luovien alojen toimijat tunnistavat aineettoman omaisuuden, jolla on kaupallista hyödyntämispotentiaalia, sekä tämän hyödyntämiseen liittyvät mekanismit.

Suomalaisessa toimintaympäristössä yritykset ymmärtävät, että lisäarvo ei synny aineettomien oikeuksien lisensoinnista yksinään, vaan IPR:n päälle rakennetun muun liiketoiminnan luomasta lisäarvosta ja kasvusta, minkä lisäksi palvelumuotoilulla ja asiakaslähtöisyydellä on keskeinen asema. Suomalainen toimintaympäristö edistää yhteistyötä, avointa innovointia ja eri vertikaalien, kuten eri tuotantoportaiden ja/tai kilpailijoiden lähentymistä innovaatioiden ja vastavuoroisten hyötyjen lisäämiseksi. Suomalaiset toimijat ovat mukana luomassa globaaleja standardeja uusilla teknologia-alueilla.

4.3 Aineeton omaisuus on kiinteä osa poliittista päätöksentekoa

Suomen IPR-strategialla on vahva yhteys kaikkiin relevantteihin kansallisiin strategioihin. IP-oikeuksia ei nähdä eikä käsitellä ensisijaisesti lainsäädännöllisenä järjestelmänä, vaan keinona saavuttaa merkittäviä hyötyjä aineettomasta omaisuudesta. Datan hyödyntäminen on keskiössä neljännessä teollisessa vallankumouksessa ja yritykset ymmärtävät datan mahdollisuudet yrityksen strategisena aineettomana omaisuutena.

Suomessa on saatavilla taloustieteellisen tutkimuksen näkökulmasta tarvittavat tietoaineistot aineettomien oikeuksien arvon määrittelyyn niin kansallisessa kuin kansainvälisessä toimintakentässä ja aineettomien oikeuksien sekä aineettoman omaisuuden arvo liiketoiminnassa ymmärretään laajasti.

Datan hallinnoinnista ja jakamisesta saatavien hyötyjen koko potentiaali on varmistettu kohdenne-tuilla lainmuutoksilla. Datan käyttö koneoppimiseen on varmistettu datanvälityspalveluiden toimesta myös silloin, kun dataan käyttöön liittyy kolmansien IP-oikeuksia. Lainmuutoksilla on varmistettu mm. pääsy koneen luomaan dataan tasapuolisesti myös henkilötiedon suojan perusteella datan hallinnoimiseen oikeutetuille henkilöille. Tiedon hallinnoimiseen ovat oikeutettuja paitsi datan tuottajat ja haltijat myös tekijät, silloin kun esim. aineettoman oikeuden mukaisten korvausten maksaminen tekijälle ja lähioikeuden haltijalle riippuu pääsystä teosten käyttöä koskevaan dataan.

4.4 Suomessa on toimiva ja kilpailukykyinen IPR-järjestelmä

Suomessa toimivia innovaatioekosysteemejä tukee toimiva aineettomien oikeuksien järjestelmä (IPR-järjestelmä), joka huomioi yksityisen ja julkisen sektorin sekä datatalouden tarpeet. IPR-järjestelmä on käyttäjälähtöinen²⁴ ja selkeä erityisesti kasvu- ja pk-yrittäjien näkökulmasta ja mahdollistaa oikeuksien voimaansaattamisen pienillekin yrityksille. Suomessa pystytään ennakoimaan tulevia markkinamurroksia ja sopeuttamaan toimintaympäristöä niiden mukaisesti kilpailukykyyn varmistamiseksi.

Suomalainen IPR-lainsäädäntö on joustavaa, tukee uusia toimintamalleja ja mukautuu ympäröivän maailman muutokseen nopeasti, ja vanhentunut lainsäädäntö on uudistettu. IPR-järjestelmä kannustaa innovaatioiden luomiseen ja TKI-investointeihin, mutta rajoittaa innovaatioiden hyödyntämistä yhteiskunnassa mahdollisimman vähän. Suomalaista IPR-järjestelmää pidetään legitiiminä ja tehokkaana tapana suojata innovaatioita ja luovan työn tuloksia. IPR-järjestelmän digitalisoinnissa on varmistettu aineettomien oikeuksien suojan kohteiden ja niiden oikeudenhaltijoiden luotettava tunnistaminen sekä myös oikeuksien käyttöä koskevien ehtojen tasapuolisuus, läpinäkyvyys ja ajantasaisuus, jolloin automaatioon perustuva lisensointi reaaliaikaisin korvauksin on mahdollista. Myös vaihtoehtoiset avoimet teosten lisensointitavat²⁵ on huomioitu. IPR-järjestelmän eri intressien välinen tasapaino toteutuu ja tekoälyn käytön vaikutukset on huomioitu.

4.5 Suomi edistää IPR-järjestelmän ja sääntelyn kehittämistä EU:ssa ja kansainvälisesti

Suomi vaikuttaa aktiivisesti ja suunnitelmallisesti EU:ssa ja kansainvälisillä foorumeilla aineettomien oikeuksien ja koko IPR-järjestelmän kehittämiseksi siten, että Suomelle tärkeiden aineettomien oikeuksien suojaa ja täytäntöönpanoa parannetaan kansainvälisesti ja että aineettomien oikeuksien loukkauksiin puututaan asianmukaisesti. Suomi pyrkii vaikuttamaan EU:n tahtoon kehittää strategisia painopisteitään lähemmäksi toisia WIPO-maita ja löytämään uusia yhteisiä intressejä. Suomi osallistuu aktiivisesti globaaliin työhön IPR-järjestelmän digitalisoimiseksi WIPO:ssa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä.

5 Strategian tavoitteita edistävät toimenpiteet

Ohjausryhmä ehdottaa seuraavia toimenpiteitä strategian tavoitetilan 2030 saavuttamiseksi. Suurin osa toimenpide-ehdotuksista tukee useamman kuin yhden osatavoitteen toteutumista. Suomi toimii lisäksi aktiivisesti EU:n digitaalistrategian ja IP-toimintasuunnitelman tavoitteiden toteuttamiseksi.

Ehdotettujen toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää nykyisten määrärahojen lisäksi eri vastuuministeriöiden momenteille kohdennettavia lisäresursseja. Rahoitustarpeet käsitellään ja niistä päätetään erikseen valtion talousarvion laatimisen yhteydessä.

²⁴ Käyttäjälähtöisyydellä tarkoitetaan IP-oikeuksien käyttäjän roolin tunnistamista oikeusjärjestelmässä oikeuksien rekisteröinnin tai yhteishallinnon alueella. Käyttäjälähtöisyyttä voi edistää myös legal design-menetelmillä.

²⁵ Avoimilla lisensointitavoilla tarkoitetaan esim. avoimen lähdekoodin ohjelmistoja tai nk. CC-lisenssejä (Creative Commons), joiden avulla teoksen kohdistuvia oikeuksia voi rajata koskemaan tietyin edellytyksin esim. vain ei-kaukallista toimintaa.

5.1 Toimenpiteet IPR-osaamisen kehittämiseksi

Erialaisten toimijoiden IPR-osaamisella on keskeinen merkitys Suomen ja EU:n talouden kasvun ja kilpailukyvyyn koko potentiaalin tavoittamisessa. Osaamisen tulee kattaa niin lain nojalla syntyneet, rekisteröinnillä myönnettyt kuin sopimuksilla hankitut IP-oikeudet. On tärkeää, että dataa on hyödynnettävissä uusien datavetoisten teknologioiden, kuten tekoälyn ja lohkoketjuteknologian käytössä. Tämä koskee myös IP-oikeuksia koskevaa dataa²⁶. Voimassaolevien IP-oikeuksien hallinnointi digitaalisessa ympäristössä edellyttää erityistä panostusta osaamiseen.

Taustaselvityksen perusteella erityisesti pk-yritysten tietoisuus aineettomista oikeuksista ja niiden soveltuvuudesta on keskimäärin melko vähäistä, vaikka se onkin parantunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. IPR-osaamista on tarpeen lisätä myös julkisen sektorin toimijoiden keskuudessa. Aineettomien oikeuksien koulutustarjonta on puolestaan taustaselvityksen mukaan edelleen melko pirstaleista. Kurseja on tarjolla kaikissa yliopistoissa ja lähes kaikissa ammattikorkeakouluissa, mutta suurin osa kursseista on valinnaisia. Taustaselvityksen mukaan aineettomien oikeuksien nykyistä laajempi huomioiminen osana tutkintoon johtavaa koulutusta on pitkällä aikavälillä todennäköisesti paras keino IPR-tietoisuuden lisäämiseksi.

1) Lisätään pk-yrityksille suunnattua IPR-neuvontaa ja tiedonsaantia.

Luodaan helposti lähestyttävä ja yksittäisen yrityksen tarpeet huomioiva Sparraava IPR-kummi -järjestely, jonka avulla tarjotaan henkilökohtaista IPR-neuvontaa pk-yrityksille sekä apua yrityksen IPR-strategian laatimiseksi. Toiminnassa olisi mukana yksityisiä palveluntarjoajia ja sitä koordinoisi esimerkiksi Business Finland. Järjestely voitaisiin toteuttaa esimerkiksi julkisen ja yksityisen sektorin välisellä kumppanuussopimuksella.

Sparraava IPR-kummi -järjestelyllä pyritään vastaamaan pk-yritysten toiveisiin saada lisää tietoa ja neuvontaa yrityksen koko IP-potentiaalin, eli aineettoman omaisuuden tunnistamiseen sekä aineettomien oikeuksien hallinnoimiseen ja hyödyntämiseen. Tavoitteena on, että Sparraava IPR-kummi -järjestelyn toteuttamiseksi tarvittava selvitystyö käynnistetään alkuvuodesta 2022.

Vastuuministeriöt: TEM ja OKM

2) Vahvistetaan IPR University Centerin roolia IPR-koulutuksen tarjoajana.

IPR University Centerin (IPRUC) roolia yleisen IPR-koulutuksen ja IPR-asiantuntijoiden täydennuskoulutuksen tarjoajana sekä IPR-tiedon tuottajana ja levittäjänä Suomessa vahvistetaan. IPRUC tarjoaa jatkossa aiempaa laajemmin koulutusta, tuottaa tutkimustietoa sekä levittää ajankohtaista tietoa aineettomista oikeuksista yritysten, viranomaisten, tuomioistuinten ja koulutussektorin tarpeisiin. IPRUC kohdistaa uutta koulutusta jatkossa myös start up -yrityksille. Se tarjoaa koulutusta korkeakoulujen tutkijoille ja innovaatioyksiköille sekä osallistuu korkeakoulujen IPR-strategioiden ja innovaatioyksiköiden kehittämistyöhön. IPRUC:n koulutus ja tutkimus keskittyvät jatkossa myös yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden tuottamaan dataan aineettomana omaisuutena. Toimenpiteen toteuttaminen edellyttää lisäresursseja päätoimisten IP-asiantuntijan,

²⁶ Tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta digitaalisessa ympäristössä edistää teokset ja muut suojankohteet sekä niiden oikeudenhaltijat tunnistavan metadatan (tekijänoikeusdatan) laadukkuus ja saatavuus. Teollisoikeusdatan hallinnan osalta EUIPO on ottanut käyttöön viime kuussa lohkoketjupohjaisen järjestelmän, johon on tarkoitus kytkeä 2025 mennessä tavaramerkkien ja mallioikeuksien ohella muitakin IP-oikeuksia: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/news/-/action/view/8662923>

toimistotyöntekijän ja johtajan palkkaamiseksi IPRUC:iin. Lisäresursointi mahdollistaisi hanke-
rahoituksen hakemisen esimerkiksi EU:lta, mikä hyödyttäisi laajalti Suomen koko IP-kenttää. Ta-
voitteena on, että IPRUC:n toiminnan vahvistamiseksi myönnetään tarvittavat lisäresurssit vuo-
den 2022 aikana (valtion vuoden 2023 talousarvioesitys).

Vastuuministeriöt: TEM ja OKM
Muut toimijat: IPR University Center

3) *Koulutetaan yrityksiä ymmärtämään yrityksen tuottaman datan mahdollisuudet yrityksen aineettomana omaisuutena ml. IP-oikeuksia koskeva data.*

Covid-19-pandemia on kiihdyttänyt uusien teknologioiden käyttöönottoa yrityksissä. Yritysten tarpeet data- ja alustatalouden uusien toimintamuotojen käyttöönotossa on kiireellistä tunnistaa. Yritysten olisi integroitava IPR-strategiaansa myös data yrityksensä aineettoman omaisuuden eränä. Olisi myös tärkeää mahdollistaa datan jakaminen läpinäkyvin ehdoin ml. mydata-valmius.²⁷

Yritysten datataloutta koskevan osaamisen kartoittamisessa ja kouluttamisessa hyödynnetään muun muassa Sitran tarjoamia reilun datatalouden koulutuksia (Datasta kasvua -ohjelma), joiden tuloksena dataa jaetaan läpinäkyvästi ja reilusti, yhteisin pelisäännöin. Datasta kasvua -ohjelman²⁸ seuraavassa vaiheessa, joka jatkuu vuoteen 2024, tavoitteena on vuosittain tukea satojen pk-yritysten datakyvykkyyksiä ja liiketoimintamalliosaamista.

Vastuuministeriöt: OKM ja TEM
Muut toimijat: Sitra

4) *Lisätään IP-osaamista julkisella sektorilla varmistamalla riittävä koulutustarjonta niin valtion kuin kuntien tasolla ja myös valtionhallinnon sisäisissä IP-kysymyksissä.*

Kaikissa ministeriöissä tulisi tunnistaa IP-oikeuksien merkitys yrityksille ja yhteiskunnassa laajem-
minkin (ml. valtionhallinnon toiminta). Avoimen tiedon ja tieteen tavoitteiden sekä julkisen ja yksi-
tyisen sektorin yhdessä muodostamien innovaatioekosysteemien toimivuuden varmistamiseksi olisi
keskeistä, että aineettomia oikeuksia koskevat perusasiat osataan eri ministeriöissä ja osataan myös
tunnistaa aineettomien oikeuksien kannalta relevantit kysymykset esimerkiksi julkisissa hankin-
noissa. Tavoitteena on, että HAUS Oy:n²⁹ valtionhallinnon henkilöstölle tarkoitettuun koulutustar-
jontaan sisältyy aineettomien oikeuksien peruskurssija vuoden 2022 alusta lähtien.

Vastuuministeriö: OKM, TEM ja VNK
Muut toimijat: HAUS Oy

²⁷ Ks. myös kohta 5.5. Toimenpiteet tekijänoikeusinfrastruktuurin ja datan hyödyntämisen kehittämiseksi.

²⁸ Sitran Datasta kasvua- koulutusohjelma reilun datatalouden perusteista: <https://www.sitra.fi/uutiset/kokeiluohjelma-laajenee-dataan-perustuva-uusi-kasvu-tuodaan-kaikkien-pk-yritysten-ulottuville/>.

²⁹ HAUS Oy on Suomen valtion 100 % omistama yhtiö, jonka omistajaohjausta käyttää valtiovarainministeriö.

5.2 Toimenpiteet aineettomien oikeuksien kaupallistamisen tukemiseksi tutkimusorganisaatioissa

Tutkimusorganisaatioissa (yliopistot, ammattikorkeakoulut ja tutkimuslaitokset) on merkittävä määrä tutkimustoimintaa, jossa syntyy aineetonta omaisuutta. Taustaselvityksen perusteella aineettomien oikeuksien tuntemus on suomalaisissa tutkimusorganisaatioissa kuitenkin melko rajallista. Aineettomia oikeuksia koskevat ohjeet ja sisäiset prosessit eivät ole selkeitä, tutkimusorganisaatioilla ei aina ole käytössään sopivaa IPR-osaamista eivätkä tutkimusorganisaatiot motivoi tutkijoitaan tutkimustulosten kaupallistamiseen. Aineettomien oikeuksien hyödyntämisen osalta tutkimusorganisaatioiden toimintatavoissa tunnistetaan haasteeksi muun muassa tietämyksen levittämisen ja aineettomien oikeuksien välinen paradoksi eli ns. avoimen tieteen lähestymistapa ei aina vastaa aineettomiin oikeuksiin ja kaupallistamiseen liittyviä strategioita. Tutkimusorganisaatioille asetetut tulostavoitteet eivät myöskään painota kaupallistamista varsinkaan yliopistoissa, vaan yliopistot kannustavat tutkijoita keskittymään julkaisujen tuottamiseen, joka tuo perusrahoitusta. Kaupallistamistoiminta nähdään tämän vuoksi ylimääräisenä toimintana. Korkeakouluissa on lisäksi, suhteessa suureen määrään keksintöjä, hyvin vähän rahaa käytettävissä aineettomien oikeuksien hallinnointiin ja hyödyntämiseen.

TKI-tiekartassa on tunnistettu useita toimenpiteitä, joilla edistetään tutkimustulosten jatkojalostamista ja hyödyntämistä ja jotka näin ollen tukevat myös IPR-strategian tavoitteiden saavuttamista. TKI-tiekartan mukaisesti TEM ja OKM selvittävät yhteistyössä ministeriöiden, tutkimusorganisaatioiden, rahoittajien ja elinkeinoelämän kanssa tutkimustulosten jatkojalostamista ja hyödyntämistä tukevan kansallisen verkostomaisen toimintamallin tarvetta. Toimintamallilla vahvistettaisiin innovaatio-, kaupallistamis- ja IPR-osaamista sekä nopeutetaan tutkimustulosten siirtymistä yhteiskunnan hyödyksi (TKI-tiekartan toimenpide 19.2.). Toimintamallia koskevan esiselvitystyön tarkoituksena oli kartoittaa yliopistojen tahtotilaa yhteistyön lisäämisestä valituissa temaattisissa painopisteissä täydentäen yliopistojen innovaatiopalvelujen toimintaa. Valmistelu jatkuu kolmessa ryhmässä ja ryhmien raporttien on tarkoitus valmistua elokuun 2021 loppuun mennessä.

1) Tuetaan TKI-tiekartan mukaisia toimenpiteitä, joilla edistetään sekä avoimessa että sopimustutkimuksessa syntyvien tutkimustulosten jatkojalostamista ja kaupallistamista, ja varmistetaan, että aineettomiin oikeuksiin liittyvät kysymykset tulevat laajasti huomioituiksi.

TKI-tiekartan toimenpiteiden toteuttamisessa on tärkeää huomioida IPR-osaamisen vahvistamisen lisäksi myös muut aineettomien oikeuksien hyödyntämiseen tutkimusorganisaatioissa liittyvät haasteet, kuten tutkijoiden vähäinen tietoisuus tutkimusorganisaatioiden sisäisistä IPR-prosesseista sekä tutkijoiden vähäinen motivaatio tutkimustulosten kaupallistamiseen. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että selvitystyön tuloksia ja johtopäätöksiä noudatetaan temaattisia painopisteitä laajemmin ja että työtä viedään konkreettisesti eteenpäin.

Vastuuministeriöt: TEM ja OKM

5.3 Toimenpiteet IP-oikeuksien merkityksen vahvistamiseksi osana poliittista päätöksentekoa

IP-oikeuksien koko potentiaalin hyödyntämiseksi on tärkeää kiinnittää huomiota IP-oikeuksiin osana muita relevantteja kansallisia strategioita, kuten teollisuus- ja innovaatiostrategioita, yrittäjyysstrategiaa ja kulttuuripolitiikan strategiaa, sekä EU:n teollisuusstrategiaan ja digitaali- ja datastrategiaan perustuvaa EU:n IP-toimintasuunnitelmaa, ja erityisesti niiden täytäntöönpanossa. Tavoitteena on,

että IP-oikeuksia ei ymmärretä yksinomaan juridisinä kysymyksinä, vaan laajemmin elinkeinotoimintaan ja yhteiskuntaan vaikuttavina kysymyksinä. Innovaatioiden tulee olla yritysten hyödynnettävissä. Toisaalta 2020-luvun strategiassa on tarpeen tunnistaa IP-oikeuksien merkitys ja vaikutus kansalaisyhteiskuntaan laajemmin.

Avoimen datan direktiivillä (2019/1024) pyritään turvaamaan julkisen sektorin korkean lisäarvon data-aineistojen saatavuutta yritysmaailman käyttöön sekä kaupallisiin että muihin tarkoituksiin. EU:n datanhallintosäädösehdotus (DGA) edellyttää puolestaan julkiselta sektorilta toimia, joilla varmistetaan, että IP-oikeuksia kunnioitetaan. Siksi on tärkeää tunnistaa ajoissa julkisen sektorin tarpeet IP-oikeuksiin ja niiden hallinnointiin liittyen.

1) Lisätään valtioneuvoston tasoisten strategioiden ja muiden toimintasuunnitelmien valmistelun ja käsittelyn avoimuutta valtionhallinnon IP-oikeudellisten kysymysten oikea-aikaisen tunnistamisen varmistamiseksi.

Vastuuministeriöt: TEM, OKM ja VNK

Taloustieteellisen tutkimuksen perusteella aineettomat oikeudet vaikuttavat innovaatio- ja luovaan toimintaan, niiden tuotosten käyttämiseen, yritysten ja toimialojen rakenteisiin, ja tuottavuuskasvuun. Aineettomien oikeuksien arvon määrittelyyn liittyy kuitenkin useita tilastollisia haasteita ja kehityskohteita. Taustaselvityksen osana toteutetun julkaisun mukaan esimerkiksi tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppaa koskevasta tilastoinnista voidaan tehdä vain karkeita päätelmiä siitä, missä määrin suomalaiset talousyksiköt maksavat ja saavat tuloja aineettoman omaisuuden käytöstä. Tilastotietoa Suomen sisäisestä patenttien käytöstä, lisensseistä ja rojalteista on jonkin verran olemassa, mutta se on tutkijoiden näkökulmasta hankalasti saatavissa. Muista aineettomista oikeuksista, kuten tekijänoikeudesta on jonkin verran tietoaineistoja olemassa, mutta ne eivät kaikki ole julkisesti saatavilla. Aineettomien oikeuksien yhteiskunnallisen merkityksen ymmärtämiseksi olisi olennaista kehittää niihin liittyvän tiedon tilastointia sekä parantaa olemassa olevien kansallisten ja eurooppalaisten³⁰ tietoaineistojen saatavuutta ja käytettävyyttä.

2) Kehitetään aineettomien oikeuksien arvon määrittelyyn liittyvän tiedon tilastointia ja parannetaan olemassa olevien aineistojen saatavuutta ja käytettävyyttä.

Tavoitteena on, että toimenpiteen toteutusta koskeva selvitystyö aloitetaan viimeistään vuonna 2023.

Vastuuministeriöt: TEM, OKM ja UM
Muut tahot: Tilastokeskus, PRH, Cupore

5.4 Toimenpiteet Suomen IPR-järjestelmän kehittämiseksi

Yhteiskunnan kannalta optimaalinen IPR-lainsäädäntö tasapainoilee innovaatiokannustimien luonnin ja innovaatioiden hyödyntämisen mahdollisimman pienen rajoittamisen välillä. Taustaselvityksen mukaan IPR-lainsäädännön merkittävänä haasteena voidaan pitää sitä, että lainsäädännön tulisi olla riittävän täsmällistä, jotta toiminnanharjoittajien on mahdollista ymmärtää yksiselitteisesti toimintavapautensa rajat, mutta toisaalta riittävän yleisluonteista, jotta lainsäädäntö soveltuisi joustavasti myös esimerkiksi uusiin muuttuviin liiketoiminta- ja teknologiamalleihin. Moni keskeinen IPR-laki

³⁰ EU:n näkökulmasta EPO ja EUIPO ovat keränneet myös Suomen osalta tietoa aineettomien oikeuksien kansantaloudellisesta merkityksestä.

on myös vanhentunut eikä oikeustilan selvittämisen katsota olevan mahdollista lainsäädännön perusteella. Taustaselvityksen yhteydessä toteutettujen kyselytutkimusten perusteella patenttilainsäädännön uudistamista pidetään tärkeimpänä (43,75 % vastaajista). Seuraavaksi tärkeimpiä ovat hyödyllisyysmallilainsäädännön (33,75 %) ja sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa koskevan lainsäädännön (27,5 %) uudistaminen.

1) Toteutetaan patenttilainsäädännön kokonaisuudistus.

Voimassa oleva patenttilaki on vanhentunut eikä se ole enää linjassa yleislakien kanssa. Perustuslain kannalta voimassa olevassa laissa käytetään paikoitellen väärää säädöstasoa, mikä aiheuttaa virastoissa ja elinkeinoelämän toimijoissa tulkintaepävarmuutta. Lain yhteensopivuus hallintolain, tietosuojasääntelyn ja EU-sääntelyn (mm. asiamiehen käyttövelvollisuus) tulee korjata mahdollisimman pian. Lisäksi lainsäädäntöä tulee uudistaa sähköisten palvelujen kehittämisen mahdollistamiseksi. Patenttilain ja -asetuksen uudistamisen yhteydessä arvioidaan ja toteutetaan hyödyllisyysmallilain, työsuhdekeksintölain, korkeakoulukeksintölain, maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain sekä patenti- ja rekisterihallitusta koskevan lain tarpeelliset muutokset. Tavoitteena on, että patenttilainsäädännön kokonaisuudistusta valmisteleva työryhmä asetetaan syksyllä 2021.

Vastuuministeriö: TEM

Muut toimijat: PRH

2) Strategiakaudella varmistetaan patenttilainsäädännön lisäksi myös muun IPR-lainsäädännön, kuten sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa koskevan lain, joustavuus ja ajantasaisuus.

Vastuuministeriöt: TEM ja OKM

Taustaselvityksen mukaan ministeriöiden puutteelliset henkilöresurssit heijastuvat väistämättä lainvalmisteluun ja aineettomien oikeuksien kokonaisuuden hallintaan. Esimerkkinä mainitaan patenti-lain uudistus, jota on odotettu pitkään, mutta TEM:illä ei ole ollut resursseja uudistustyöhön. Resurs-sivaje näkyy myös Suomen yhteistyössä EU:ssa. EU-lainsäädännön kehittämiseen osallistuminen vaatisi resursseja, joita ei ole riittävästi.

3) Varmistetaan ministeriöiden henkilöresurssien riittävyys.

Tavoitteena on, että TEM:in henkilöresursseja lisätään vähintään kahdella henkilöllä ja OKM:n henkilöresursseja lisätään vähintään yhdellä henkilöllä vuoden 2022 aikana.

Vastuuministeriöt: TEM ja OKM

Aineettomia oikeuksia koskevien riita-asioiden tuomioistuinkäsittely keskitettiin markkinaoikeuteen vuonna 2013. Toimenpide sisältyi vuoden 2009 IPR-strategiaan ja sen tavoitteena oli parantaa tuomioistuinkäsittelyn laatua, nopeuttaa käsittelyä sekä mahdollistaa oikeussuojan hakeminen yhden luokun -periaatteen mukaisesti. Taustaselvityksen mukaan markkinaoikeuden erityisasiantuntemusta IPR-asioissa pidetäänkin hyvänä ja annettuja ratkaisuja laadukkaina. Markkinaoikeuden käsittelyajat eivät kuitenkaan ole lyhentyneet eikä keskittämislle asetettujen tavoitteiden katsota tältä osin toteutuneen.

Markkinaoikeuteen saapuneiden IPR-asioiden määrä on laskenut merkittävästi vuosina 2013-2019. Taustaselvityksen mukaan vuoden 2016 alussa voimaan tulleiden oikeudenkäyntimaksujen korotusten on nähty vaikuttavan haitallisesti IPR-asioiden käsittelyn määrään ja asianomistajien tosiasiallisiin mahdollisuuksiin saattaa asioita markkinaoikeuden ratkaistavaksi. Nykyisen maksujärjestelmän ei katsota myöskään ottavan huomioon pienten yritysten ja olosuhteiltaan yksityishenkilöä vastaavien elinkeinonharjoittajien tosiasiallisia olosuhteita ja maksukykyä. Markkinaoikeuden maksuja pidetään korkeina ja poikkeuksellisina suhteessa vastaaviin maksuihin yleisissä ja hallintotuomioistuimissa sekä vastaaviin maksuihin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa.

4) *Parannetaan oikeuksien saatavuutta kiinnittäen erityisesti huomiota markkinaoikeuden maksujärjestelmään ja sen kohtuullistamiseen.*

Tuomioistuinmaksulaki (1455/2015) tuli voimaan 1.1.2016 ja se perustuu oikeusministeriön asettaman työryhmän mietintöön. Maksujärjestelmän muutosten tavoitteena oli parantaa tuomioistuinten rahoitustilannetta ja tehostaa maksujen ohjausvaikutusta. Lakia säädettäessä eduskunnan lakivaliokunta edellytti, että lakiuudistuksen vaikutuksia oikeuden saatavuuteen seurataan ja että on aiheellista kiinnittää erityistä huomiota pk-yritysten asemaan (LaVM 2/2015).

Vastuuministeriö: OM

5.5 Toimenpiteet tekijänoikeusinfrastruktuurin ja datan hyödyntämisen kehittämiseksi

Taustaselvityksessä käy ilmi, että eri luovilla aloilla tekijänoikeusdataa käytetään hyvin eri tavoin. Haasteena ovat ennen kaikkea tekijänoikeusdatan sirpaleisuus, eri luovien alojen väliset erot metadatan³¹ käytössä, lisensointitavoissa, yhteisen järjestelmän kehittämisen puuttuvat kannustimet ja aiheen monimutkainen yhteen linkittyminen muun regulaation, kuten esimerkiksi henkilötietolainsäädännön kanssa.

Tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittäminen on EU:n digitaalistrategian kannalta kuitenkin läpileikkaavana merkittävä asia. Datatalouden hyödyt realisoituvat luovilla ja innovatiivisilla aloilla vain, mikäli tiedon ja datan liikkumisen mahdollistaviin hajautetuille järjestelmille³² sopiviin formaatteihin, standardeihin sekä datanjakamisen mahdollistaviin ohjelmointirajapintoihin (API)³³ investoidaan.

Näiden avulla luovan talouden toimijoiden tarpeita palvelevia alustoja ja avoimia ekosysteemejä, ja niitä koskevia käytäntöjä ja verkostoja alkaa syntyä. Digitaalisessa ympäristössä oikeudenhaltijoille ja suojankohteille on voitava varmistaa identiteetit³⁴ ja laadukas metadata oikeuksien syntymisestä

³¹ Metadatalalla tarkoitetaan koneluettavaa tietoa jostakin muusta tiedosta. Tekijänoikeusjärjestelmässä metadatan avulla tunnistetaan suojattu sisältö ja sen oikeudenhaltijat, ja voidaan kuvata esimerkiksi sisältöä koskevat käyttöehdot ja suojan voimassaoloaika.

³² Hajautetut järjestelmät (distributed systems) koostuvat itsenäisistä, keskenään kommunikoivista osista kuten hajautetut tietokannat, kuten lohkoketjuteknologiat ja pilvipalvelut.

³³ Ohjelmointirajapinta (engl. Application programming interface, API) on määritelmä, jonka mukaan eri ohjelmat voivat tehdä pyyntöjä ja vaihtaa tietoja eli keskustella keskenään. APIit ovat alustatalouden peruselementti. Niiden avulla voidaan parantaa yrityksen sisäisiä prosesseja ja tiedonkulkua, luoda uusia palveluja ja saavuttaa kilpailuetua.

³⁴ Identiteettejä ovat mm. pysyvä tunniste (persistent identifier), jolla voidaan tunnistaa teos tai muu suojankohde (ISWC, DOI jne.) tai oikeudenhaltija (ISNI, IPI jne.) Nämä vastaavat digitaalista henkilöllisyyttä (self sovereign identity) on välttämätön osa datataloutta ja toimivaa digitaalista ympäristöä.

lähtien. Oikeuksien kuvauskielet³⁵ ovat keino sopia miten eri merkitykset kuvataan teoksen tai muun suojankohteen metadataan. Kun yhteinen kieli on käytössä, on mahdollista käyttää eri lähteistä saatavaa tietoa hajautetusti lohkoketjujen muodostamiseksi, joilla luottamusta datan oikeellisuuteen lisätään. Infrastruktuurin tulisi kattaa myös oikeuksien siirrot eri tilanteissa, kuten konkurssissa tai perinnönjaossa, ja oikeuksien voimassaolon päättymispäivät, jotka kaikki ovat osa oikeuksien haltijoiden keskeisiä tietoja ja taitoja. Voimassaolevien oikeuksien hallinnointi digitaalisessa ympäristössä edellyttää erityistä panostusta osaamiseen. On mahdollista, että osaamisen tasoja voidaan jatkossa myös sertifioida. Tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittäminen edellyttää määrätietoista osallistumista kansallisen, ja EU-sekä KV-tason datainfrastruktuurikehitykseen (IDSA, GAIA-X jne.). Kansallisen tason toimenpiteet tukevat EU:n taseisia ja globaaleja toimenpiteitä kohti yhteisiä data-avaruuksia (tekoäly, laadukas ja ajantasainen metadata).

Datan hyödyntämisen edistämiseksi yritysten IPR-strategioissa olisi luotava datan uudelleenkäyttöön liittyvät käytännäsäännöt (sääntökirjat), joissa yrityksen data-aineistot ja käyttöehdot kuvataan ja joissa selvennetään myös mitä pakottavia lakiin tai sopimuksellisiin sitoumuksiin liittyviä rajoitteita kunkin data-aineiston käyttöön voi liittyä. Osaltaan tämä edellyttää myös julkisten rekistereiden avaamista datan uudelleenkäytölle. Yritysten datatalouden ja reaaliaikatalouden mahdollistaman ekosysteemin ja sen toiminnan taustalla olevan datainfrastruktuuri rakentamista on tärkeää tukea. Yhteistyötä edellyttää mm. yhteentoimivien pysyvien identiteettien käyttöönotto yrityksissä.

- 1) *Uudistetaan luovien alojen elinkeinorakennetta investoimalla kaikkien toimialojen tekijänoikeustietoja koskeviin koulutusohjelmiin, jotka mahdollistavat datavetoisten uusien teknologioiden käyttöönoton luovilla aloilla.*

Vastuuministeriö: OKM

- 2) *Lisätään kannustimia ja investointeja tekijänoikeustiedon tehokkaan hallinnoinnin edellyttämien datan jakamisen mahdollistavien rajapintojen rakentamiseen.*

Vastuuministeriö: OKM

Tavoitteena on, että toimenpiteet toteutetaan vuosina 2022-2024, alkaen viimeistään alkuvuodesta 2022 hyödyntäen kansallisen kestävän kasvun ohjelman mukaisia investointeja ja muita EU-rahoitusohjelmia.

6.6 Toimenpiteet IPR-järjestelmän ja -sääntelyn kehittämiseksi EU:ssa ja kansainvälisesti

Ulkoministeriö toteuttaa määrävälein niin sanotun kaupanesteselvityksen suomalaisyritysten kohtaamista ongelmista kolmansien maiden markkinoilla. Seuraava kaupanesteselvitys toteutetaan vuoden 2021 aikana. Tässä yrityksille suunnatussa kyselyssä voidaan korostaa kansainvälistä liiketoimintaa hankaloittavia ongelmia ja esteitä, jotka liittyvät IPR-kysymyksiin, sekä pohtia vastausten perusteella yhteisymmärryksessä yritysten kanssa tarpeellisia maakohtaisia toimenpiteitä. Näitä voivat olla edustuston arvovaltapalvelut, pääkaupungin viranomaistason yhteydenotot, toiminta EU:n kautta asemapaikalla, tai riitojen vieminen eteenpäin komission kautta joko WTO:ssa tai mahdollisen kahdenväli-

³⁵ Esimerkkejä oikeuksien kuvauskielistä on e.g. ONIX, RightsML, PLUS. Viime vuosikymmenenä EU:n komissio on rahoittanut yhteisten kuvauskielten kehittämisprojekteja (RDI-project jne.). Syksyllä 2021 julkaistavassa tekijänoikeusdatatutkimuksessa perehdytään aiempien projektien epäonnistumisen syihin ja opetukseen (lessons learned).

sen kauppasopimuksen puitteissa. IPR-ongelmien ratkaisua pidettäisiin esillä myös osana edustustojen työtä. Soveltuvien osin hyödynnetään EU:n IP-toimintasuunnitelmaa ja sen toteuttamiseksi tehtyjä toimenpiteitä.

1) Toteutetaan kaupanesteselvitys, jonka pohjalta laaditaan toimenpideohjelma sopivien keinoin IPR-väärinkäyttöihin puuttumisesta relevanteilla markkinoilla, myös EU:n IP-toimintasuunnitelman tavoitteita tukien.

Selvitystyössä arvioidaan yritysten ilmoittamat esteet ja määritetään yhteistyössä yritysten kanssa tarkoituksenmukaiset keinot keskeisten ongelmien ratkaisemiseksi, mukaan lukien kahdenväliset kontaktit Suomen viranomaisten ja EU:n kautta, kahdenväliset ja monenkeskiset neuvottelut sekä riitojenratkaisu. Tavoitteena on, että selvitystyö käynnistetään vuoden 2021 loppuun mennessä.

Vastuuministeriö: UM

Investoinnit (ml. ulkomaiset investoinnit) ovat välttämättömiä talouskasvun ja tuotannollisen toiminnan ylläpitämisessä ja edistämisessä, ja suurin osa maailman maista pyrkii houkuttelemaan sijoituksia alueelleen. Suomi on suhtautunut lähtökohtaisesti avoimen myönteisesti ulkomaisiin investointeihin. Esimerkiksi arvonalisäperustaista ulkomaankauppaa luodanneesta Tilastokeskuksen ja OECD:n tutkimuksesta selvää, että ulkomaiset monikansalliset yritykset työllistävät Suomessa enemmän ihmisiä kuin suomalaiset monikansalliset yritykset.

Sijoituksiin ja yritysostoihin liittyy kansalliseen ja kansainväliseen turvallisuuteen kytkeytyviä riskejä. Niitä voi syntyä yksityisten tai valtiollisten yrityskauppojen seurauksena. Kaupallisten tavoitteiden ohella sijoituksilla voi olla peitellympiä motiiveja. On esitetty mm. huolia siitä, että kolmansien maiden yritysostojen seurauksena ulkomaiseen omistukseen voisi siirtyä strategisen tai kriittisen teknologian ohella kansallista aineetonta omaisuutta ja IP-oikeuksia, mikä pitemmällä aikavälillä rapauttaisi kotimaista innovaatiotoimintaa.

EU:n ulkomaisten sijoitusten seuranta-asetus tuli täysimääräisesti sovellettavaksi lokakuussa 2020. Sen puitteissa on tarkoitus seurata investointeja turvallisuuden ja yleisen järjestyksen kannalta keskeisillä sektoreilla, mutta myös kriittiseen teknologiaan liittyen. Sen vaikutuksia sijoituksiin Eurooppaan ja eri sektoreille kyetään arvioimaan ajan myötä. Tiedonvaihdon lisääntyminen auttaa totuudenmukaisen kokonaiskuvan hahmottamisessa.

Kansainvälisessä liiketoiminnassa yritysostoilla on lukemattomia eri syitä, jotka liittyvät ostaja- ja myyjäyritysten lyhyen ja pidemmän aikavälin toiminnan tavoitteisiin, ja vaihtelevat yritys- ja toimialakohtaisesti. Yrityshankintojen kaupallisista, talous-, työllisyys- tai markkinavaikutuksista, varsinkin pitemmällä aikaperspektiivillä, saati sitten seurauksista esim. kansallisen yritysoston innovaatiotoimintaan ei ole helppoa vetää yleispäteviä johtopäätöksiä. Selvää on, että yritysoston hankinnassa siirrytään niin aineellista kuin aineetontakin omaisuutta myyjältä ostajalle. Mitä yritys, sillä pääomalla tekee, vaihtelee. OECD arvioi joitakin vuosia sitten yhdeksi syyksi tuottavuuden pitkäaikaiseen ja vaikeaselkoiseen laskuun länsimaissa sen, että jo markkinoilla olevat (isot) yritykset ostivat nuoria kilpailijoita pois markkinoilta kilpailua hillitäkseen. Tällä on markkinoiden ”luovaa tuhoa”, ja sitä kautta myös innovaatioita, hidastava vaikutus.

IP-oikeuksiin ja niiden siirtymiseen liittyvien huolien suhteen tulisi muodostaa yhteistyössä relevanttien sidosryhmien kanssa kansallisen tason tilannekuva, jotta kyetään löytämään tarvittavia politiikkatoimia mahdolliseen ei-toivottuun kehitykseen puuttumiseksi.

2) ***Muodostetaan tilannekuva Suomeen kohdistuvien ulkomaisten investointien vaikutuksesta kriittiseen aineettomaan omaisuuteen ja suunnitellaan politiikkatoimia sen pohjalta.***

IP-oikeuksien ja niiden siirtymiseen liittyvien huolien suhteen tulisi muodostaa yhteistyössä relevanttien sidosryhmien kanssa kansallisen tason tilannekuva, jotta kyetään löytämään tarvittavia politiikkatoimia mahdolliseen ei-toivottuun kehitykseen puuttumiseksi. Tavoitteena on, että tilannekuvaa varten tarvittava tutkimustyö (VN TEAS -hanke) käynnistetään alkuvuonna 2022.

Vastuuministeriöt: UM, TEM ja OKM